

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht
Administratie: Ir. C. L. Temminck Groll, secr. der vereniging,
Hoofdstraat 43, Driebergen

3

Gironummer penningmeester Oud-Utrecht: 575520

~~TWEE~~ EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 2 / FEBRUARI 1960

EXCURSIE NAAR PAUSHUIZE EN KLOOSTERGANG

De leden van Oud-Utrecht worden uitgenodigd deel te nemen aan de reeds eerder aangekondigde — maar toen uitgestelde — excursie naar Paushuize. Zoals men weet, is dit gebouw geheel gerestaureerd en aangepast voor de huisvesting van de Provinciale Griffie.

Tevens zullen de restauratiewerkzaamheden in het Pandhof van de Dom, de zogenaamde Kloostergang, worden bezichtigd. De architecten Leeuwenberg en Holstein zullen omtrent deze restauraties inlichtingen verschaffen. De excursie is op *zaterdag 5 maart*.

Deelnemers worden om 2 uur ten Paushuize verwacht. Er zijn aan deze excursie geen kosten verbonden. Wel dient men van tevoren kaarten af te halen, of anders schriftelijk te bestellen bij de Ned. Handel Maatschappij, Janskerkhof 12, Utrecht.

Namens het bestuur:

Ir. J. D. M. BARDET, voorzitter.

Ir. C. L. TEMMINCK GROLL, secretaris.

AMERSFOORT OF NIET?

Het is al bijna twee jaar geleden, om precies te zijn in het Maandblad Oud-Utrecht van maart 1958, dat onder deze titel een artikeltje geplaatst werd van de heer S. W. Melchior. Hij vertelde daarin een schilderij van J. Weissenbruch te bezitten — hierbij afgebeeld — waarvan hij aanvankelijk vermoedde dat het een gedeelte van de Muurhuizen te Amersfoort, met de bekende Dieventoren, moest voorstellen. Een nauwkeurige vergelijking van de situatie ter plaatse

bracht hem echter tot andere gedachten. Zijn vraag was: is dit Amersfoort of niet? Want men kan daar in de Muurhuizen een punt vinden, waar de situatie wel iets weg heeft van het straatje, dat Weissenbruch schilderde. Toren en huizen zijn echter met de nodige fantasie behandeld. Ook ontbreekt de zijstraat op de voorgrond links.

Toen wij het afgebeelde stuk voor het eerst zagen, dachten we onmiddellijk aan Culemborg. De toren heeft namelijk verbazend veel weg van de Binnenpoort aldaar. De laatste is alleen een verdieping hoger en maakt daardoor een rankere indruk dan het nogal logge gevaarte op het schilderstuk, dat kennelijk een poort is en geen kerktoeren.

Jan Weissenbruch (1822—1880) heeft inderdaad te Culemborg gewerkt ¹⁾. Hij schilderde daar diverse punten, o.a. de ingang van het v.m. kasteel. Een bezoek aan Culemborg versterkte ons in het vermoeden, dat Weissenbruch eerder aan dit stadje heeft gedacht dan aan Amersfoort. De Everwijnstraat bij de Binnenpoort, heeft een rij oude huizen onder één dak (de nummers 3, 5, 7, 9) die overeenstemt met de huizen in de rechter straatwand. Ook loopt links de Herenstraat juist op dezelfde plek in de Everwijnstraat uit als de straat op het doek van Weissenbruch. Maar er zijn ook tegenargumenten aan te voeren. Eerst natuurlijk de hoogte van de poort. Bezwaarlijker is echter de positie van het gebouw: te Culemborg ziet men de poort vanuit de Everwijnstraat overhoeks. Dat op de

¹⁾ Zie P. A. Scheen, *Honderd jaren Nederlandsche Schilder- en Teekenkunst*, 's-Gravenhage 1946 p. 343; en J. Craandijk, *Wandelingen door Nederland* (Gelderland) 3e druk, Haarlem 1887 p. 328.

schilderij vrouwenfiguurtjes in klederdracht voorkomen, lijkt niet tegen Culemborg te pleiten. Op het hierboven genoemde andere stuk van Weissenbruch uit Culemborg staat een vrouw, die precies eender gekleed gaat.

De heer Melchior opperde zelf al de veronderstelling, dat het Elburg zou kunnen zijn, maar voegde er direct aan toe dat Elburg slechts kaarsrechte straten heeft. Dat klopt. Typisch is wel, dat Weissenbruch ook in Elburg vertoefd heeft. Zo zou men nog aan Harderwijk en Hattem kunnen denken. Mr. J. F. H. Bosch opperde de gedachte, dat het Woudrichem was. De Vispoorten in Elburg en Harderwijk, de Dijkpoort te Hattem en de Waterpoort te Woudrichem hebben echter veel minder gelijkenis met de afgebeelde poort dan de Binnenpoort te Culemborg, nog daargelaten, dat de straatwanden waarin die poorten opgenomen zijn, niet overeenkomen met wat Weissenbruch schilderde. Wel ontdekten we te Harderwijk — maar niet bij de Vispoort — een straat, die veel gelijkenis vertoonde met de hier afgebeelde straat.

Vermoedelijk hebben we bij deze schilderij te doen met een voorstelling, die ten dele op fantasie berust. Dat Culemborg hierin een rol speelde, lijkt ons niet aan twijfel onderhevig, gezien de architectuur van de poort en het feit dat Weissenbruch in dit stadje veel rondgedwaald heeft. Hij maakte wel méér stadsgezichten, die niet te localiseren zijn. De romantici waren sterk in het bedenken van fantastische stadsgezichten, waarin zij allerlei bestaande bouwwerken opnamen.

de J.

DE HISTORISCHE AFDELING VAN HET CENTRAAL MUSEUM

In het jaarverslag over 1958 van de secretaris van Oud-Utrecht wordt verondersteld dat „de huisvesting van de historische afdeling van het Centraal Museum en de romeinse archeologische verzamelingen van het Provinciaal Utrechts Genootschap veelal ten offer moeten vallen aan de behoefte om tentoonstellingen van andere culturele aard te houden” (zie Jaarboekje van „Oud-Utrecht”, 1959, p. 24).

Het blijkt uit deze veronderstelling dat onze zéér gewaardeerde, inmiddels in verband met zijn benoeming tot burgemeester van Borculo afgetreden secretaris niet van de juiste toestand op de hoogte was.

De historische afdeling van de gemeentelijke collecties op de tweede etage van het gebouw aan de Agnietenstraat bestond uit negen zalen. Van deze negen zalen werd één zaal afgestaan aan de collecties van het Aartsbisschoppelijk Museum en twee zalen aan de

collecties van het Provinciaal Utrechts Genootschap, dat genoodzaakt werd een onderkomen in het Centraal Museum te zoeken, daar regenten van de Fundatie van Renswoude de door de gemeente voor de collecties van het P.U.G. gehuurde ruimten zelf nodig hadden. Bovendien werden twee der zalen van de historische afdeling noodgedwongen tot dienstvertrekken ingericht. Van de negen zalen resten er dus nog slechts vier.

Dit heeft echter niets van doen met het houden van tentoonstellingen, die op de eerste verdieping plaats vinden - en overigens altijd slechts ten koste van veel moeite, tijd en zorg van de directrice en wetenschappelijke en administratieve staf en louter en alleen ten behoeve van het publiek tot stand komen. De permanente collectie van de eerste verdieping wordt in voorkomende gevallen voor zover mogelijk in de tuinzalen opgesteld en blijft voor het publiek toegankelijk.

De moeilijkheden in verband met de historische afdeling ontstaan niet uit de tentoonstellingen doch uit het nijpend gebrek aan ruimte in het museumgebouw. Immers de inhoud van de vroegere negen zalen dient, na zorgvuldige schifting, in de vier resterende zalen te worden ondergebracht, waarbij ook een op museografisch gebied verantwoorde moderne schikking wordt nagestreefd. Ook hierin vormt het tekort aan beschikbare ruimte - om niet te spreken van de financiële kant van de zaak - de grootste hinderpaal, doch wij hopen in de loop van dit jaar de afdeling voor het publiek wederom te kunnen openstellen.

De directrice van het Centraal Museum,
Dr. MARIA ELISABETH HOUTZAGER.

HAARZUILENS

Het zal de lezers, die de aankondiging van de inventaris van het huisarchief op het kasteel Haarzuilens belang inboezemen, dat afzonderlijke *stichtse beleningen* in de leenboeken der utrechtse bisschoppen en hun opvolgers in het hoge overheidsgezag voorkomen van 1497 af. De toenmalige bisschop Frederik van Baden beleende 8 maart 1497 heer Walraven heer tot Brederode, tot Vianen, ter Ameide enz. met „*dat huys ther Haer mytten vrijthoff ende myt synen toebehoeren*” onder kwijtschelding van verzuim. Bij de in het leenboek ingeschreven belening staat aangetekend, dat de omschrijving overeenkomt met die uit het register van bisschop Arend van Hoorne (1371-1378), maar dat in latere leenacten de specificatie ontbreekt. Het leenboek uit bisschop Arends tijd is helaas niet meer aanwezig.

Op dezelfde dag werd heer Walraven door de bisschop beleend met „*dat huys ende die poerte ther Ameyde mytten alinge ende mitten thienden, die daerinne gelegen sijn*” onder kwijtschelding van verzuim. Dat er verzuim van leensverheffing was geschied, blijkt hieruit, dat de naaste voorafgegane belening 17 maart 1434 had plaats gehad.

De beleningen van het huis Ter Haer of Haarzuilens geschieden steeds tegelijk met die van het burggraafschap van Utrecht ¹⁾.

A. JOHANNA MARIS.

¹⁾ Zie mijn: Repertorium op de Stichtse Leenprotocollen uit het landsheerlijke tijdvak, I, 1956, nos. 9, 93 en 376.

RESTAURATIES EN VONDSTEN IN UTRECHT

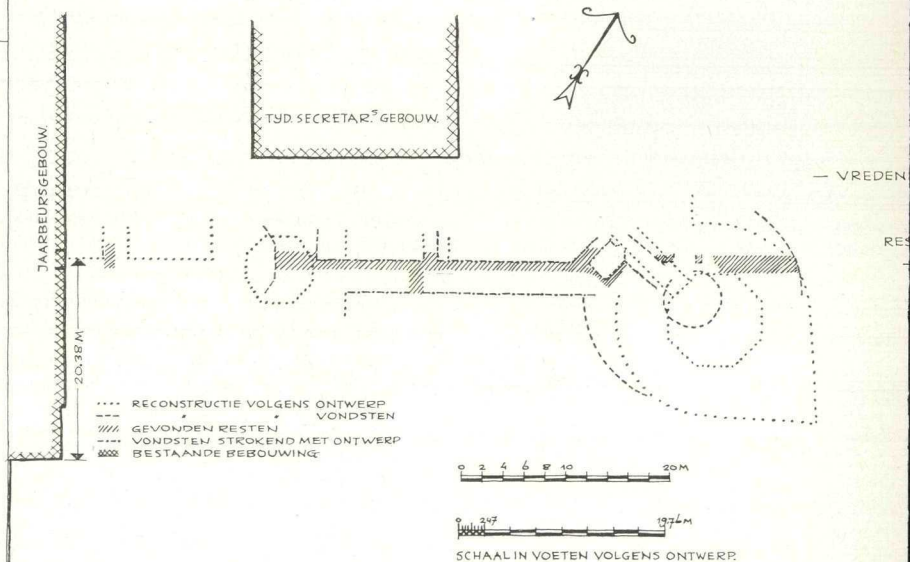
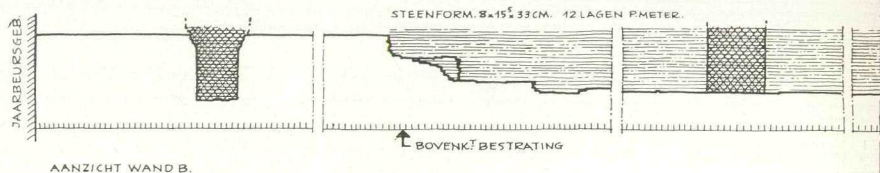
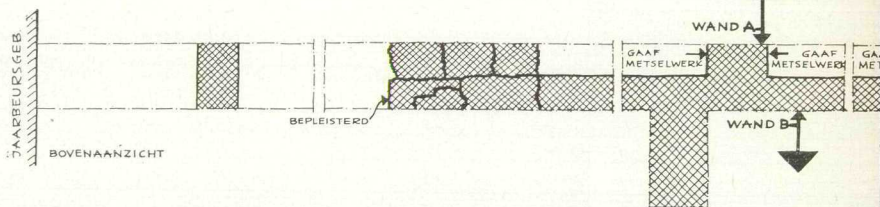
De restauratie van *Paushuize* (arch. ir. G. M. Leeuwenberg) bereikte zijn voltooiing. Verschillende vondsten tijdens het werk hebben het inzicht omtrent de oorspronkelijke vorm van het gebouw vergroot; een publicatie hieromtrent is reeds verschenen ¹⁾. Aan een aantal bouwkundige details zal te zijner tijd nog een afzonderlijke beschouwing worden gewijd.

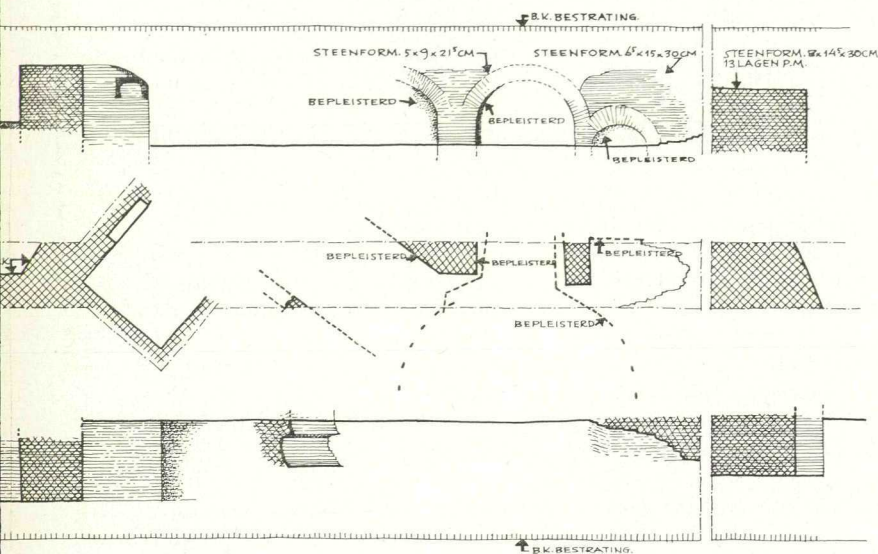
Ook kwam de restauratie van het *kerkje* in het fort *Blauwkapel* (arch. W. Stooker) gereed. Toen deze op 24 september 1958 werd begonnen, verkeerde het gebouwtje in een zeer deplorabele staat: het houtwerk was vrijwel volledig verrot. De — ten dele reeds omgevallen — neogotische inwendige betimmeringen, zoals het schot tussen schip en koor, de balcon in de transepten, de preekstoel enz. werden alle verwijderd, zodat het interieur weer zijn oorspronkelijke proporties kon herkrijgen. De in de loop der jaren enigszins opgehoogde vloer is weer tot het oorspronkelijke niveau verlaagd, terwijl men een niet bij de eerste opzet behorend muurtje tussen torenportaal en kerkruimte sloopte. In samenhang daarmee werd het balklaagje van de bovenruimte in het torentje iets verhoogd. De noorder zijingang is heropend en in het koor heeft men een dichtgemetselde piscina weer in het zicht gebracht; ook het daarbij behorende gootje naar buiten werd hersteld.

De kap van het kerkje is practisch geheel vernieuwd; de maten en kleuren van de oorspronkelijke constructie waren nog bekend dank zij de in redelijke staat bewaard gebleven meest westelijke balk (bij de toren). Ook de sleutelstukken konden gecopieerd worden naar het voorbeeld van de fraaie onder deze balk nog aanwezige exemplaren.

Twee van de gewelfribben van het koor rusten op vroeger vrijwel

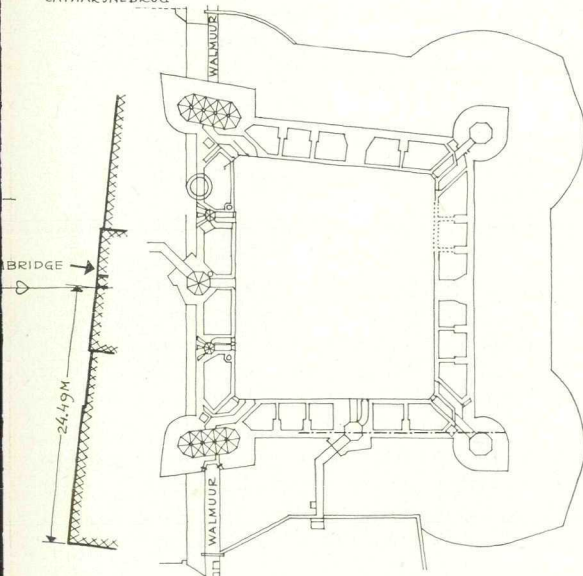
¹⁾ W. F. J. den Uyl, *Paushuize en zijn naaste omgeving* — in *Provinciale Almanak* 1959.

3 4 1M

CATHARINEBRUG

VONDSTEN FUNDERING KASTEEL VREDENBURG UTRECHT

--- HARTLYN OPGRAVING

0 40 80 VOET

DRIEHARINGSTR.

PLATTEGROND VAN R. KELDERMANS.

NOV.-DEC. 1959.

52

onzichtbare gebeeldhouwde consoles. Deze konden na zorgvuldige herstelling herplaatst worden. Er zijn wapendragende engeltjes op uitgebeeld. Op welke personen deze wapens betrekking hebben, is niet met zekerheid bekend, vermoedelijk staan ze in verband met de geslachten van Drakenburgh en van Culemborch ²⁾. Ze dateren uit de eerste helft van de 16e eeuw.

In het transept bevonden zich onder het pleisterwerk nog de schamele resten van geschilderde teksten (de tien geboden en de artikelen des geloofs), mogelijk nog 16de eeuws. Ze konden echter niet meer voor conservering in aanmerking komen.

De profilering van de bakstenen zijmontants van de vensters kon dank zij nog aanwezige restanten met zekerheid gereconstrueerd worden, evenals de plaatsing van de brugstaven. Aangenomen is, dat de vensters te smal waren om een midden-montant bezeten te hebben, behalve dat in de toren. De vensterkoppen zijn van mergel gemaakt en kregen een bescheiden versiering in de vorm van twee tootjes (ook in de nog oorspronkelijke bekroning van het nisje boven de noorderingang bleek een mergelsoort toegepast te zijn).

De in de 19de eeuw in verband met het bouwen van de balcon in de transepten aangebrachte roosvenstertjes zijn dichtgemetseld.

Aan het kerkje waren geen verschillende bouwperiodes te onderkennen. Het moet in betrekkelijk korte tijd volgens één, zeer harmonisch, ontwerp zijn opgetrokken, waarschijnlijk in het begin van de 16e eeuw.

Slechts ondergeschikte wijzigingen zijn later aangebracht, welke voor het meerendeel nu weer ongedaan zijn gemaakt. De bestrating en de beplanting van de terreinen rondom het kerkje zullen nog onderhanden worden genomen.

Tenslotte kwam ook de herstelling gereed van het in het voorjaar van 1959 uitgebrande pand *Oude Gracht 323*, vanouds genaamd „de Morgenster”, met 18de eeuwse klokgevel ³⁾.

Vondsten Vredenburg.

Reeds werd iets medegedeeld omtrent de gevonden funderingen van het kasteel *Vredenburg* ⁴⁾. Op de hierbij gepubliceerde afbeelding zijn de vondsten in tekening gebracht. In het gedeelte links onder is de situatie aangegeven van de, in verband met een riool-aanleg gegraven, sleuf ten opzichte van de omliggende bebouwing.

Rechts onder is het ontwerp van Rombout Keldermans weergegeven ⁵⁾. De hartlijn van de opgraving geeft aan, welke muren werden doorsneden. Door het desbetreffend gedeelte van deze ontwerp-tekening op dezelfde schaal te brengen als de plattegrond van de vondsten kunnen we nagaan, in hoeverre men bij de uitvoering

²⁾ A. E. Rientjes, Twee bewerkte balksleutels in de kerk van Blauwkapel — in *Jaarboek Niftarlake* 1935, blz. 11-14.

³⁾ *Mndbl. Oud Utrecht* 1959, blz. 74-75.

⁴⁾ *Mndbl. Oud Utrecht* 1959, blz. 146.

⁵⁾ E. J. Haslinghuis, de *Ned. Monumenten van Gesch. en Kunst*, II-I, blz. 56.

van het ontwerp is afgeweken. (Bij de ontwerptekening bevindt zich een schaalstok in voeten, waarin als eerstvolgende grotere maateenheid 8 voet wordt toegepast; 5 eenheden van 8 voet worden wederom als eenheid samengenomen). Ontwerp en uitgevoerd plan zijn op deze wijze over elkaar heen aangegeven in de situatietekening links onder; het ontwerp in stippellijnen, de vondsten in streepjeslijnen. Daar, waar beiden met elkaar strookten zijn —. —. lijnen gebruikt.

Het traptorentje naast de gang naar het zuidoostelijk hoekbastion, dat bijzonder gaaf werd teruggevonden, is als uitgangspunt gekozen voor het op elkaar leggen van beide plattegronden. Vandaar uit naar rechts gaande, zien we dat het genoemde hoekbastion minder ver uitsteekt, dan we volgens het ontwerp zouden verwachten. Ook moeten we aannemen, dat de overwelfde ruimte in het midden wat kleiner is uitgevallen. Blijkens een schilderij in het Rijksmuseum ⁶⁾ schijnt trouwens dit bastion niet met een punt, doch rond te zijn uitgevoerd.

Vanuit de trap naar links gaande, blijkt dat de dikte van de buitenmuur volkomen met die van het ontwerp strookt, evenals de plaats van de eerste binnenmuur, welke echter dunner is uitgevoerd. Een afwijking vinden we weer bij het poortgebouw. Ook hier hadden we reeds dank zij de schilderij een verschil tussen uitvoering en ontwerp kunnen vermoeden: hierop komt namelijk de toegangsbrug recht op het poortgebouw aan en niet scheef, zoals op de plattegrond. De op het poortgebouw volgende dwarsmuur bevindt zich daarentegen weer op de „goede” plaats, is echter — evenals de andere dwarsmuur — dunner.

Tenslotte zijn bovenaan op grotere schaal de vondsten meer gedetailleerd weergegeven: de plattegrond van de sleuf met ter weerszijden de neergeslagen wanden. Duidelijk blijkt, dat men voor het „fijnere” werk (de bogen boven de nissen van de kelder onder het hoekbastion en het torengewelf boven de gang daar naar toe) de kleinste steen gebruikte, namelijk circa 5/9/21⁵ cm, welk formaat dus reeds in 1517 in Utrecht leverbaar moet zijn geweest.

Grote delen muurwerk zijn van baksteen in de maten 6,5—7 14—15/29—30 cm. Vermoedelijk zijn voor dit enorme gebouw velerlei steenovens in de omgeving werkzaam geweest en lagen de toen gebruikelijke baksteen formaten in deze orde van grootte.

De zeer grote stenen, 8/15⁵—16/33 cm, moeten wel ouder, dus secundair, zijn en mogelijk afkomstig van de sloop van het kasteel Vredelant ⁷⁾, eerder echter van een ander 13de eeuws bouwwerk.

⁶⁾ Catal. Schild. nr. 78, afgebeeld in Haslinghuis, o.c., blz. 58.

⁷⁾ Mndbl. Oud Utrecht 1959, blz. 139, Herhaald gebruik van dezelfde bakstenen. De schrijver dateert alle van Vredenburg afgekomen steen op 1252. Aangenomen moet echter worden, dat men in 1517 e.v. voor de enorme hoeveelheid kubieke meters metselwerk zowel nieuwe steen gebruikte als oude, en vermoedelijk ook wel oude steen van méér dan één gesloopt gebouw.

Gezien bovendien het kasteel Vredelant gesloopt werd lang nadat met Vredenburg begonnen was, is er weinig kans dat juist in de onderbouw stenen van dit kasteel verwerkt zouden zijn.

Uiteraard betreft het onderzoek hier slechts een zeer bescheiden gedeelte van het kasteel Vredenburg. De situering op het plein is hierdoor echter nauwkeuriger bekend dan tot nu toe het geval was ⁸⁾, zodat een volgende gelegenheid om iets van dit bouwwerk te weten te komen met des te meer kans op succes benut zal kunnen worden!

Ir. C. L. Temminck Groll.

⁸⁾ Jrb. Oud Utrecht 1932, blz. 80-81.

VELDNAMEN IN DE PROVINCIE UTRECHT

De belangstelling voor het verzamelen van veldnamen, ruimer genomen van terreinnamen ¹⁾ is tot nu toe in de provincie Utrecht niet bijzonder groot geweest. Tegenover andere provincies maakt Utrecht bepaald een slecht figuur. Daarover valt in een overzichts-artikel van H. Buitenhuis „Inventarisatie van het terreinnamen-materiaal aan het naamkundebureau te Amsterdam” (in: Mededelingen van de Vereniging voor naamkunde te Leuven en de Commissie voor naamkunde te Amsterdam, 35e jrg. 1959, afb. 2-3, blz. 76) het volgende te lezen:

„De provincie Utrecht is helaas slecht vertegenwoordigd. Wij hebben er in totaal slechts 654 namen. Daarvan zijn er „in het veld” verzameld: in Bunschoten-Spakenburg (door de heer G. Blokhuis) 375, in Eemnes 22, Leersum 49 en Schalkwijk 150.

Uit de Rechterlijke Archieven (1770) zijn 58 namen van Zeist opgetekend.

Wel kan ik er gelukkig nog op wijzen, dat de Naamkundecommissie van de Oudheidkundige vereniging „Flehite” te Amersfoort bezig is namen te verzamelen van geheel Eemland, terwijl de heren F. Roks en A. M. de Waal te Renen een uitvoerig onderzoek instellen naar de namen in hun omgeving.”

Deze mededeling kan misschien voor onze leden, vooral die in de provincie, een aansporing zijn, om eens de moeite te nemen, de hun bekende namen van polders, akkers, graslanden, boerderijen, water-tjes etc. te noteren en mede te delen aan de Naamkunde-commissie van de Kon. Ned. Academie van Wetenschappen te Amsterdam. Hetzelfde geldt voor dergelijke namen, aangetroffen bij de lectuur van archiefstukken als notariële acten, rekeningen, transporten e.d.

v. C.

¹⁾ Terreinnamen: veldnamen, bosnamen, waternamen.

Veldnamen: namen van bouw- en grasland, woeste gronden, moerassen, hoogten en laagten.

NIEUWE PUBLICATIES

H. J. Kok, De patrocinia van St. Willibrord in het middeleeuwse bisdom Utrecht. In: Archief voor de gesch. van de kath. kerk in Nederland I 1959, blz. 269–291.

De schr., wiens proefschrift „Enige patrocinia in het middeleeuwse bisdom Utrecht” in het Maandblad 1958 blz. 68 werd aangekondigd, gaat hier in bijzonderheden in op het voorkomen van het St. Willibrordpatronaat van kerken in genoemd bisdom. Voor zover het nu was na te gaan, waren 20 kerken aan hem gewijd. Op de verspreiding van deze naamgeving hebben twee centra invloed gehad: Echternach en Utrecht.

W. J. Alberts, Een middelnederlands leven van Sint-Bonifatius. In: Archief voor de gesch. van de kath. kerk in Nederland I 1959, blz. 361–382.

Bedoeld leven komt voor in een hs. uit de 2de helft der 15de eeuw op het rijksarchief te Arnhem en was waarschijnlijk bestemd tot voorlezing in de refter van het, tot de windesheimer congregatie behorend vrouwenklooster Bethanië bij Arnhem. Het is ten dele ontleend aan oudere latijnse vitae of liever aan een slordige bewerking daarvan. De tekst wordt volledig afgedrukt.

K. Meeuwesse, Zuster Bertkens Passieboekje. In: Dancwerc, Opstellen aangeboden aan prof. dr. D. Th. Enklaar, Groningen 1959, blz. 208–221.

„Hier beghint een seer devoet boecxken van die passie ons liefs heeren Jhesu Christi....”, een veelgelezen schriftuur van zuster Bertken, in 1516 te Utrecht bij Jan Berntsz. uitgegeven. Schr. bestudeert de structuur der meditatieve gebeden, waaruit het boekje bestaat. Zij blijken in volgorde en opbouw te corresponderen met de kerkelijke getijden.

B. Nicolson, Hendrick Terbrugghen, Londen 1958 (later blijkbaar ook Den Haag z.j.), 138 blz., 112 blz. afb.

De eerste monografie over de schilder Hendrik Terbrugghen (geb. Deventer 1588, overl. Utrecht 1629), die gemakkelijk bij de Carravagisten wordt ingedeeld, maar toch een eigen persoonlijke stijl heeft. Zijn werk is over heel Europa en in Amerika verspreid. Het royaal uitgegeven boek behandelt leven en werken van de kunstenaar en geeft in een „catalogue raisonné” een overzicht van al zijn schilderijen en van de hem met meer of minder reden toegeschreven werken. Afbeeldingen van al deze kunstwerken en van details daaruit maken het boek bijzonder aantrekkelijk en instructief. In het Centraal Museum is Terbrugghen met zes schilderijen vrij goed vertegenwoordigd, al worden twee daarvan door Nicolson slechts als aan hem „toegeschreven” vermeld. Van het grote doek „De roeping van Matthaeus” is de vrouwenfiguur, een bijzonder boeiend detail, tegenover de titelpagina in kleuren gereproduceerd. Aandachtig bekijken van de reproducties en niet het minst van de detailafbeeldingen doet onze bewondering voor het knappe vakmanschap en het compositietalent van deze utrechtse schilder voortdurend toenemen. Hij kon „schilderen”. In zijn beste werken was Terbrugghen een groot kunstenaar. Het boek van dr. Nicolson kan helpen dat te leren zien. En laat de „vitalisten” dan maar klodderen....

Wel verwondert het me, dat de schr. zich, voor de levensbijzonderheden van de schilder, blijkbaar meermalen vergenoegd heeft, tenminste hier in Utrecht, met klappers te raadplegen in plaats van de oorspronkelijke archiefstukken.

v. C.

KLEINE MEDEDELINGEN

DE KERK VAN LOPIK

In het maandblad Oud-Utrecht van januari 1960 werd op blz. 7 gesteld, dat de kerk van Lopik niet „op de lijst van monumentenzorg” zou staan. Dit is onjuist; in de Voorlopige Lijst van Ned. Monumenten van geschiedenis en kunst, deel I, de provincie Utrecht, (1908) staat o.m. onder Lopik:

„De Ned. Herv. Kerk, is in 1818 verkleind door afbraak van den toren en het aangrenzend deel van het schip. Het overgebleven deel is een eenbeukige, bakstenen kruiskerk (XV a, b) met als bergplaats ingericht choor op ouderen onderbouw. Houten welving. De kerk bevat: Choorschot en preekstoel van omstreeks 1700. Koperen doophekkenhouder (XVIIIa). Enige zerken (XVII). Twee koperen kroontjes (XVIII a). Klok van 1462.”

C. L. T. G.

ZOUTMARKT

De benaming „Zoutmarkt” — zie Maandblad Oud-Utrecht van januari j.l. — heeft men oudtijds te Utrecht in ruimere zin óók gebruikt voor Vismarkt en Lichte Gaard.

Op 26 februari 1579 werd het huis, thans Vismarkt no. 21, getransporteerd, waarbij als ligging wordt opgegeven „onder die Zoudtmerct tusschen Sinte Mertensbrugge ende die Visbrug aen de oostzijde der graften, streckende vuer uytter Stadsgrachten tot achter aen de(r) heeren huysen van den Dom....” (transport-register stadsarchief Utrecht, II, no. 3243).

In de domeinrekeningen uit de tijd van Karel V als erfheer van Utrecht over 1529 e.v. (Rijksarchief in Utrecht) worden de tynsen vermeld, welke aan de vorst verschuldigd waren uit 28 huizen aan de Vismarkt en in de Lichte Gaard. Deze worden gezegd te zijn gelegen op de Zoutmarkt.

A. JOHANNA MARIS

TOE TE JUICHEN DEMPING

Een deel van het Zwarte Water tussen de Vecht en de Kardinaal de Jongweg te Utrecht zal worden gedempt. Het gedeelte in Tuindorp moet evenwel behouden blijven om de regenwateroverlasten op te vangen. Over deze demping zal niemand treuren, integendeel, al verdwijnt daarmee een waterloop die vroeger betekenis had. Het Zwarte Water is indertijd gegraven voor de afvoer van het veenwater uit Oostveen (Maartensdijk) naar de Vecht. Aan dit donkerkleurig water had deze stroom zijn naam te danken.

TOLHUIS BLIJFT BEHOUDEN

„Het tolhuis in De Bilt, een der zeldzaam wordende voorbeelden van een bouwtrant die in het midden der vorige eeuw veel in het Sticht werd toegepast, zal niet verdwijnen maar verplaatst worden naar de overkant van de te verbreden weg. De gemeenteraad nam dit besluit met 11 tegen 7 stemmen, waartoe de adressen van Heemschut, de ANWB, Oud-Utrecht en andere verenigingen en particulieren zeker het hunne hebben bijgedragen. Een woord van erkentelijkheid voor de aandacht die het gemeentebestuur aan deze aanvankelijk verloren schijnende zaak hebben besteed is hier wel op zijn plaats.” Aldus de heer G. Brinkgreve in het maandblad Heemschut.